

มหาวิทยาลัยทักษิณ THAKSIN UNIVERSITY

การแสวงหาและการใช้สารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ
ที่อาศัยในชุมชนแออัด จังหวัดสงขลา

Health Information Seeking and Use of Elderly People in the
Crowded Community of Songkhla Province

ก้องกิตติกร บุญช่วย และคณะ

บทนำ

กระทรวงสาธารณสุข ตั้งเป้าให้คนไทยมีอายุขัยเฉลี่ยตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 80 ปี มีสุขภาพดีจนถึงอายุ 72 ปี และผู้สูงอายุควรได้รับการดูแลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ด้วยความรู้ สารสนเทศและกิจกรรมที่เหมาะสม เพราะฉะนั้น การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดีจึงเป็นประเด็นสำคัญที่หน่วยงานต่าง ๆ จำเป็นต้องตระหนักและให้ความสำคัญ โดยเฉพาะการให้ความรู้ด้านสุขภาพซึ่งเป็นกลไกที่ทำให้ผู้สูงอายุตระหนักถึงความสำคัญ ของสารสนเทศด้านสุขภาพ การใช้สารสนเทศเพื่อส่งเสริมสุขภาพของตนเอง

การแสวงหาและการใช้สารสนเทศด้านสุขภาพมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อทุกคน ทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะผู้สูงอายุซึ่งจำเป็นต้องแสวงหาและใช้สารสนเทศที่มีความ ถูกต้อง ครบถ้วน แม่นยำ และเชื่อถือได้ และสารสนเทศที่สำคัญสำหรับผู้สูงอายุคือ สารสนเทศด้านสุขภาพ เพราะผู้สูงอายุสามารถใช้สารสนเทศด้านสุขภาพเพื่อเพิ่มพูน ความรู้ ใช้ตัดสินใจ และใช้เพื่อการป้องกัน ดูแล แก้ปัญหาสุขภาพของตนเองได้

ประเด็นของสังคมผู้สูงอายุที่สำคัญคือการรักษาพยาบาลและดูแลผู้สูงอายุ สิ่งที่เป็นปัญหาควบคู่กันคือ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีโรคประจำตัว เมื่омองไปถึงผู้ด้อยโอกาสในสังคม ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ประชากรที่เป็นผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดคือประชากรกลุ่มหนึ่งที่จะประสบปัญหาในหลายด้าน ดังนั้นผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดจึงกลายเป็นกลุ่มคนที่สำคัญอย่างยิ่งที่ควรคำนึงถึงในเรื่องของการสาธารณสุขเพื่อให้ผู้สูงอายุในชุมชนแออัดมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม

ถึงแม้ว่าจังหวัดสงขลาเป็นจังหวัดที่มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา วัฒนธรรม แต่ก็ยังคงมีชุมชนแออัดเป็นจำนวนมาก และมีผู้สูงอายุที่เป็นผู้ด้อยโอกาสในสังคมจำนวนไม่น้อยเช่นเดียวกัน ทำให้ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในแหล่งดังกล่าวอาจไม่ได้รับบริการทางสังคมที่ทางภาครัฐหรือองค์กรเอกชนจัดให้ หรือทำให้สูญเสียโอกาสต่างๆที่ควรได้รับ ไม่ว่าจะเป็น ด้านการศึกษา การสาธารณสุข สาธารณสุขด้านสุขภาพ หรือสิทธิขั้นพื้นฐาน

ซึ่งรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องทราบข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการ การแสวงหา และการใช้สารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ เพื่อจะได้จัดให้บริการต่าง ๆ เช่นการส่งเสริมสุขภาพ การให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ การให้สารสนเทศด้านสุขภาพได้ตรงตามความต้องการของผู้สูงอายุ ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพของผู้สูงอายุ และลดความเหลื่อมล้ำของการให้บริการแก่ผู้สูงอายุที่อาศัยในชุมชนแออัด ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น และเครื่องมือสำหรับการเพิ่มศักยภาพในการดูแลสุขภาพตนเองพบว่า ผู้สูงอายุที่มีทักษะการรู้สารสนเทศที่ดีจะส่งผลให้มีสุขภาพดีตามไปด้วย

ดังนั้นหน่วยงานต่าง ๆ ทั้ง ภาครัฐและเอกชนต้องรณรงค์ให้ผู้สูงอายุเกิดทักษะการรู้สารสนเทศทั้งในรูปแบบการฝึกอบรม การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมทั้งสารสนเทศด้านสุขภาพมีความสำคัญต่อผู้สูงอายุ เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญ สำหรับการวางแผนดูแลสุขภาพให้เกิดความกินดีอยู่ดีและสารสนเทศเป็นเครื่องมือสำคัญ สำหรับการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุและบุคคลใกล้ชิดตลอดจนเป็นเครื่องมือสำคัญในการ เสริมสร้างสุขภาพและการปรับปรุงคุณภาพของการบริการด้านสุขภาพ

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะวิจัยเรื่องการแสวงหาและการใช้สารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุที่อาศัยในชุมชนแออัด จังหวัดสงขลา เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน อาทิ เทศบาล โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย องค์กรบริหารท้องถิ่น ห้องสมุดประชาชน ฯลฯ ในจังหวัดสงขลา ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลด้านสุขภาพ คุณภาพชีวิต และการให้ข้อมูลความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพของผู้สูงอายุ สามารถใช้ผลการวิจัยเป็นข้อมูลในการปรับปรุง วางแผน พัฒนาบริการสารสนเทศด้านสุขภาพและทรัพยากรสารสนเทศเพื่อให้บริการแก่ผู้สูงอายุในชุมชนแออัดให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการแสวงหาสารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุที่อาศัยในชุมชนแออัด จังหวัดสงขลา ในด้านวัตถุประสงค์ในการแสวงหาสารสนเทศ แหล่งสารสนเทศ และวิธีการเข้าถึงสารสนเทศ
2. เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จากสารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุที่อาศัยในชุมชนแออัด จังหวัดสงขลา
3. เพื่อศึกษาปัญหาในการแสวงหาสารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งจะศึกษาถึงการแสวงหาและการใช้สารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุที่อาศัยในชุมชนแออัด จังหวัดสงขลา ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษารูปแบบและระเบียบวิธีวิจัยโดยใช้วิธีดำเนินการวิจัย 2 รูปแบบ คือ

1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสารเป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ทั้งที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้แบบสอบถามและการสนทนากลุ่ม ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของผู้สูงอายุที่อาศัยในชุมชนแออัด จังหวัดสงขลา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปและที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครสงขลา จำนวนผู้สูงอายุ 7,706 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่อาศัยในชุมชนแออัด เขตเทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา ซึ่งมีชุมชนแออัดทั้งสิ้น 32 ชุมชน ผู้วิจัยทำการสุ่มแบบหลายขั้นตอน กล่าวคือ

1. โดยการสุ่มอย่างง่ายโดยการจับฉลาก ได้จำนวน 16 ชุมชน
2. การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากข้อมูลผู้สูงอายุ โดยกลุ่มตัวอย่างการวิจัยที่เข้าถึงข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซีและมอร์แกนทำการกำหนดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 364 คน และกำหนดโควตาการเก็บข้อมูลชุมชนละ 22-23 คน
3. กลุ่มตัวอย่างที่เข้าถึงข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสนทนากลุ่ม ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงโดยกำหนดกลุ่มผู้สูงอายุ โดยเป็นตัวแทนจากชุมชนแออัดจาก 16 ชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 2 กลุ่ม ๆ ละ 8 คน มาจากชุมชนละ 1 คน ได้แก่ ชุมชนหลังวิทยาลัยอาชีวะ หลังวัดอุทัยธาราม ร่วมใจพัฒนา บ่อนวัวเก่า หัวป้อม เมืองใหม่พัฒนา บาลาเซาะห์เก่าแสนสมหวัง หน้าค่ายรามคำแหง มิตรสัมพันธ์ หลังวิทยาลัยพยาบาล มิตรเมืองลุง เก้าเส็ง กุโบว์ท่าสะพาน และสวนมะพร้าว

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยนำส่ง และรับคืนแบบสอบถามให้แก่ผู้ช่วยวิจัย คืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านด้วยตนเอง และมีการอธิบายเกี่ยวกับแบบสอบถามอย่างถี่ถ้วนให้แก่ผู้ช่วยวิจัยเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องและเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้วางไว้ และเพื่อให้ผู้ช่วยวิจัยแจกแบบสอบถามแก่กลุ่มตัวอย่าง คือผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในจังหวัดสงขลาในแต่ละชุมชนที่กำหนดไว้เป็นกลุ่มตัวอย่าง และได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา ตามจำนวน 352 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 97 จากนั้นผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามมาตรวจสอบความสมบูรณ์ก่อนนำข้อมูลไปวิเคราะห์ตามขั้นตอนทางสถิติต่อไป

ในส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้สูงอายุ โดยทำการสนทนากลุ่มที่โรงเรียนวัดชูยมงคลวิทย์ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยเป็นตัวแทนจากชุมชนแออัดจาก 16 ชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 2 กลุ่ม ๆ ละ 8 คน ผู้สูงอายุมาจากชุมชนละ 1 คน การสนทนากลุ่มย่อยกลุ่มแรกได้แก่ ชุมชนหน้าค่ายรามคำแหง ชุมชนมิตรสัมพันธ์ ชุมชนเมืองใหม่พัฒนา ชุมชนหลังวิทยาลัยพยาบาล ชุมชนมิตรเมืองลุง ชุมชนเก้าเส้ง ชุมชนกุโบร์ และชุมชนท่าสะอ้าน การสนทนากลุ่มย่อยกลุ่มที่สองได้แก่ ชุมชนหลังอาชีวะ ชุมชนหลังวัดอู่ทัย ชุมชนร่วมใจพัฒนา ชุมชนบ่อนวีวเก่า ชุมชนหัวป้อม ชุมชนสวนมะพร้าว ชุมชนบลาซาเซาะห์ และชุมชนสมหวัง

สรุปผล ข้อเสนอแนะ และการนำไปใช้ประโยชน์

สรุปผลการวิจัยจากการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม

1. การแสวงหาและการใช้สารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุที่อาศัยในชุมชนแออัดจังหวัดสงขลา ในด้านความต้องการสารสนเทศด้านสุขภาพมากที่สุดเป็นอันดับแรกของผู้สูงอายุ คือ ความต้องการข้อมูลเกี่ยวกับโรคต่าง ๆ ที่มักเกิดกับผู้สูงอายุ เช่น โรคหัวใจ โรคกระดูก โรคความดันโลหิต โรคมะเร็ง โรคไต โรคข้อเสื่อม โรคอัลไซเมอร์ โรคเบาหวาน

- วัตถุประสงค์ในการแสวงหาสารสนเทศเพื่อสุขภาพโดยส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ในการแสวงหาสารสนเทศเพื่อการป้องกันโรคมามากที่สุด
- การแสวงหาสารสนเทศด้านสุขภาพ จากแหล่งสารสนเทศบุคคล แหล่งสารสนเทศสถาบัน แหล่งสารสนเทศสื่อมวลชน แหล่งสารสนเทศอินเทอร์เน็ต โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง น้อยที่สุด ปานกลาง ระดับน้อย ตามลำดับ
- ผู้สูงอายุเลือกแหล่งสารสนเทศด้านสุขภาพจากความน่าเชื่อถือในระดับมากที่สุด
- วิธีการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศจากทุกแหล่งของผู้สูงอายุโดยส่วนใหญ่เลือกตอบทั้งสองอย่าง (สอบถามหรือค้นหาด้วยตนเองและให้ผู้อื่นสอบถามหรือค้นหาข้อมูลให้)
- การนำสารสนเทศด้านสุขภาพไปใช้ประโยชน์ของผู้สูงอายุ โดยส่วนใหญ่ นำสารสนเทศด้านสุขภาพไปใช้เพื่อป้องกันโรคมามากที่สุด
- ประเภทของสารสนเทศที่ผู้สูงอายุนำไปใช้ประโยชน์โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คือ สารสนเทศในรูปแบบคำพูด คำบอกเล่า หนังสือ หนังสือพิมพ์ วารสาร เทปเสียง วิดีโอ และอินเทอร์เน็ต
- การประเมินสารสนเทศก่อนนำไปใช้ของผู้สูงอายุ มีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของสารสนเทศที่ได้รับก่อนนำไปใช้ มีการตรวจสอบว่าสารสนเทศที่ได้มาตรงกับความต้องการหรือไม่

2. ปัญหาในการแสวงหาและการใช้สารสนเทศ คือ ไม่สามารถไปหาแหล่งสารสนเทศด้วยตนเอง ไม่ทราบว่ามีใครมีความรู้ด้านใดบ้าง ไม่รู้วิธีการใช้ห้องสมุด ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ตมีราคาแพง และสายตาไม่ดี

สรุปผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่ม

- ด้านวัตถุประสงค์ในการแสวงหาสารสนเทศ ผู้สูงอายุมีวัตถุประสงค์ในการแสวงหาสารสนเทศเพื่อการป้องกันโรค
- ด้านแหล่งสารสนเทศ ผู้สูงอายุ แสวงหาสารสนเทศด้านสุขภาพจากแหล่งสารสนเทศบุคคลคือหมอและพยาบาล แหล่งสารสนเทศสื่อมวลชนคือ โทรทัศน์ แหล่งสารสนเทศสถาบันคือ โรงพยาบาลและศูนย์การเรียนรู้ชุมชน แหล่งสารสนเทศอินเทอร์เน็ตคือ Line, Google
- การเลือกแหล่งสารสนเทศด้านสุขภาพจะเลือกจากแหล่งที่มีความน่าเชื่อถือเป็นอันดับแรก ด้านวิธีการเข้าถึงสารสนเทศ ผู้สูงอายุมีวิธีการเข้าถึงสารสนเทศจากโรงพยาบาลด้วย การสอบถามด้วยตนเอง การถามผู้รู้ด้วยตนเอง เปิด ทีวี /วิทยุ เพื่อรับชมและฟังข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพด้วยตนเอง และบางครั้งก็ให้ญาติช่วยหาให้
- ด้านการใช้ประโยชน์สารสนเทศ ผู้สูงอายุนำข้อมูลข่าวสารสารสนเทศด้านสุขภาพที่ได้จากการแสวงหา ไปปรับใช้กับตนเอง ญาติ และเพื่อน โดยนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเป็นความรู้การรักษาพยาบาลตนเองและคนอื่น ๆ
- ผู้สูงอายุ ใช้สารสนเทศด้านสุขภาพประเภท (1) คำพูด คำบอกเล่าจากหมอและพยาบาลที่โรงพยาบาล (2) สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ แผ่นพับจากโรงพยาบาล (3) สื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ และ วิทยุ (4) สารสนเทศในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์/อินเทอร์เน็ต เช่น YouTube , Line
- ผู้สูงอายุเมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารสารสนเทศด้านสุขภาพมาแล้วจะมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของสารสนเทศที่ได้รับโดยการสอบถามคนในครอบครัว
- ปัญหาและอุปสรรคในการแสวงหาและการใช้สารสนเทศ ผู้สูงอายุมีความยากลำบากในการเดินทาง ผู้สูงอายุมักจะสอบถามข้อมูลด้านสุขภาพจากหมอที่ไปรักษาที่โรงพยาบาลซึ่งหมอบางคนจะให้ข้อมูลได้ไม่เพียงพอ เนื้อหาที่ได้จากสื่ออินเทอร์เน็ตอ่านลำบาก สายตาไม่ดี ความจำไม่ค่อยดี

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการให้ข้อมูลสารสนเทศด้านสุขภาพ เกี่ยวกับโรคต่าง ๆ ที่มักเกิดกับผู้สูงอายุ ควรมีการให้ข้อมูลสารสนเทศด้านสุขภาพผ่านทางโทรทัศน์เป็นสื่ออันดับแรก แหล่งสารสนเทศบุคคลที่ผู้สูงอายุเชื่อถือมากที่สุดคือ แพทย์/พยาบาล ดังนั้นแพทย์และพยาบาลควรให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำแก่ผู้สูงอายุอย่างใกล้ชิดและมีเวลาเพียงพอในการให้คำปรึกษา

อีกทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ควรมีการจัดฝึกอบรมเกี่ยวกับการสืบค้นข้อมูลและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ตลอดจนควรมีการศึกษาถึงการแสวงหาและการใช้สารสนเทศด้านสุขภาพของกลุ่มบุคคลเปราะบางกลุ่มอื่น ทั้งกลุ่มคนไร้สัญชาติ ผู้ต้องขัง ผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง และผู้พิการ เป็นต้น

การนำไปใช้ประโยชน์

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน อาทิ เทศบาล โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย องค์กรบริหารท้องถิ่น ฯลฯ ในจังหวัดสงขลา ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลด้าน สุขภาพ คุณภาพชีวิต และการให้ข้อมูลความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพของผู้สูงอายุ สามารถใช้ผลการวิจัยเป็นข้อมูลในการปรับปรุง วางแผน พัฒนาบริการสาธารณสุขด้าน สุขภาพเพื่อให้บริการแก่ผู้สูงอายุในชุมชนแออัด

โดยเฉพาะห้องสมุดประชาชนที่ควรจะนำเอาผลการวิจัยไปต่อยอด และปรับ บทบาทของห้องสมุดประชาชนให้ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการที่เป็นผู้สูงอายุใน ชุมชนแออัด โดยการให้บริการและสนับสนุนทรัพยากรสาธารณสุขด้านสุขภาพที่ถูกต้อง ทันสมัย เหมาะสมและตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง อันจะเป็นการส่งเสริม การแสวงหาและการใช้สาธารณสุขด้านสุขภาพของผู้สูงอายุจากห้องสมุดประชาชนและทำให้ ผู้สูงอายุในชุมชนแออัดสามารถดูแลและส่งเสริมสุขภาพได้ด้วยตนเอง